

Terry Eagleton

**SVECI
I UČENJACI**

S engleskoga preveo

Nikola Petković

Zagreb, 2022.

disput

Ovaj roman nije potpuna maštarija. Nikolaj Bahtin, stariji brat slavnog ruskog teoretičara Mihaila Bahtina, zaista je bio blizak prijatelj vodećeg filozofa engleskoga govornog područja dvadesetog stoljeća Ludwiga Wittgensteina. Iako kasnije nego što to bilježi roman, Wittgenstein je uistinu neko vrijeme živio u kolibi na zapadnoj obali Irske. Ostalo je uglavnom izmišljeno.

JEDAN

Dvanaestoga svibnja 1916. u deset do šest ujutro u ćeliju dablinskog zatvora Kilmainham u kojoj je ležao James Connolly* iznenada je umarširala grupica ljudi. Nevjerojatno koliko je službenika potrebno za jednu egzekuciju. Ćelija se punila ovim redom: Sean McGrath i Damian Walsh, zatvorski čuvari; Francis Xavier Mather, glavni čuvar; William Martin, upravitelj zatvora Kilmainham; svećenik Thomas Kelly, župnik crkve Sv. Benedikta u Dublinu i zatvorski kapelan; dr. Kiernan O'Brien, glavni medicinski časnik Kilmainhama, i Henry Crichton, engleski državni službenik, predstavnik državnog ureda, poslan da svjedoči postupku. Osim njih u ćeliji su već bili Robert Kearns i Patrick Doyle, čuvari čiji je zadatak bio da čuvaju zatvorenika. McGrath, Walsh i Mather ušli su prvi ne bi li, u slučaju da zatvorenik postane nasilan, zaštitili važnije službenike. Zbijeni rame uz rame poput navijača na tribinama, na jednom su se mjestu stisnula njih devetorica.

* James Connolly (1868-1916), irski republikanac, socijalist, sindikalni vođa i revolucionar (op. ur.).

Connolly je na sebi imao jarkozeleni kombinezon čija će ga boja razlikovati od crvene pozadine ciglenog zida pred kojim će, dok sipi kiša, za nekoliko minuta biti strijeljan. Kombinezon je bio napravljen od grubog platna, čvrsto zategnut oko stražnjice, tako da ako se usere od straha, neće biti prenapadne mrlje niti će, ako se počne odupirati, izmeta biti na sve strane. U rukama je držao dvije plave krunice, ali nije se činilo da se moli. U slučaju da ih pokuša bogohulno progutati ili se njima zadaviti, krunice će mu odmah oduzeti. Na stolu je licem prema dolje, kako i doliči, ležala fotografija njegove supruge Lillie Reynolds; kao nešto pogledano i ostavljeno iza sebe. U slučaju da se zatvorenik počne opirati i da ga treba onesvijestiti, svi su čuvari ispod uniforme imali za to spremne teške drvene pendreke. U slučaju pak da je, unatoč tomu što su ga tog jutra skinuli dogola i pretresli, Connolly ipak odonda nekako uspio izraditi ili nabaviti nekakvo oružje koje čuva za ovu priliku, McGrath i Walsh su, u futrolama obješenim na ramena i prikrivenim saškoima, nosili revolvare. Lisičine, koje su u normalnim okolnostima nosili zakačene za pojas, Kearns i Doyle sada su držali spremne u džepu. Dr. O'Brien u velikoj je crnoj torbi čuvao potkožnu injekciju sa špricom punom jakog sedativa. U njoj je bilo još toga namijenjenog sprečavanju mogućih nedoličnosti i panike, što se, s obzirom na okolnosti, moglo očekivati: debela kožna brnjica s kopčama i luđačka košulja. Ako Connolly započne s tučnjavom, glavni čuvar izabrat će jedan od nekoliko načina smirivanja koje ima na raspolaganju: pucanje, batine, sediranje, gušenje ili navlačenje luđačke košulje.

Henry Crichton imao je trideset i osam godina, deset manje od osuđenika. Prethodnog jutra na kućnom se pragu u Farnboroughu pozdravio sa suprugom, poljubio je, vlakom došao do Liverpoola i ondje uskočio na trajekt za Dublin. Nikad prije nije bio u Irskoj; radio je u odjelu Središnjeg ureda zaduženom za zatvore, ali Irskom se nikad nije bavio. Putovanje mu je bilo neugodno i najveći dio proveo je povraćajući u jednom od brodskih zahoda. Stidio se te mučnine, ali nasuprot tome vidio je da njegovim subljuvačima, po svemu sudeći, uopće nije bilo neugodno. Dok se brod valjao, poskaki-vao, tresao, neki su se kretali na relaciji toalet–bar–toalet, u sebe trpajući, a onda iz sebe izbacujući pivo; nekad su, razmjenjujući drugarske psovke, čak povraćali i mokrili istovremeno. Crichton je već u vlaku za Liverpool osjetio najavu mučnine; njegov želudac kao da je anticipirao događaje kojima će svjedočiti na moru. Pojma nije imao zašto je baš on odabran za taj zadatak niti što se od njega očekuje jednom kad dođe na odredište. U životu je sreo jedva tri ili četiri Irca, a nikad nije vidio nikoga ozbiljno bolesnog. Razmišljao je i o tome je li on ovdje samo zbog zlobe pretpostavljenih. Svjestan svojeg dječaćkog, bezazlenog izgleda, posumnjao je da je netko iz centrale odlučio da bi mogao očvrnuti nakon što prisustvuje nečijem strijeljanju. Među starijim činovnicima Središnjeg ureda bilo je mnogo bivših vojničina koji su se ritualno zgražali nad uredskim poslom, smatrajući ga ženskim.

U ćeliji Crichton se iznenadio koliko je Connolly sitan. Zamišljao ga je visokim i krupnim; vjerojatno pod

utjecajem reputacije koju je uživao kao briljantan govornik i militantni borac za radnička prava. Nije znao da je Connolly odrastao u sirotinjskom edinburškom kvartu, u uvjetima koji teško mogu iznjedrili nekog korpulentnog. Primijetio je da zatvorenik izgleda oronulo i blijedo i to je, razumljivo, pripisao strahu. Nije mu palo na pamet da Connolly tako nije izgledao jer je bio ustrašen, iako jest, već zbog toga što je ispod zelenog kombinezona bio sav u zavojima koji su prekrivali rane zadobivene u uličnim borbama u Dublinu. Lijevi gležanj gadno mu je raznio snajperski metak i zato je sada, umjesto da, kako to običaj nalaže, sjedi za stolom, ležao u krevetu. Uobičajeno je bilo da osuđenik posjetitelje prima sjedeći, a ne ležeći. Upravitelju zatvora Williamu Martinu nije se dopalo to odstupanje od pravila. To da Connolly dočekuje izvršitelje kazne ležećke za njega je bilo pomalo drsko, kao kad gosti dođu na tulum i nađu domaćina u krevetu. Rekao je Kearnsu i Doyleu neka ga pokušaju pridići i približiti stolu te da ga stopalima, kako ne bi izgubio ravnotežu, zakače oko nogu stola, ali se Connolly, pri samom pokušaju da se to izvede, počeo prevrtati, pa su ga jedva spasili od pada. Samo tri sata prije zatvorenik nije ni znao kako izgleda interijer ćelije osuđenog na smrt; ležao je u vladinoj bolnici Dublin Castlea gdje su liječnici nekoliko dana sastavljali njegove dijelove ne bi li ih sklopili u cjelinu spremnu za izvršenje kazne. U sebe je primio značajnu dozu lijekova i opijata – znatno višu od uobičajene – liječnicima nezamislivu. U jednom trenutku postojala je bojazan da će mu morati amputirati stopalo, mali dio Connollyjeva tijela koji bi mogao

izbjeći streljački vod. Kad su to rekli Crichtonu, prisjetio se šale o tipu koji bi svako malo završio iza rešetaka i koji je zatražio da nekoliko udova koje su mu bili amputirali u zatvoru poštom pošalju kao uspomenu njegovoj staroj majci, pa su ga zatvorski upravitelji na posljetku optužili za pokušaj bijega. William Martin nije se želio izložiti sentimentalnosti koja obuzme čovjeka koji se približava uzglavlju bolesnika i takvog ga vodi na strijeljanje. Vojska je ionako trebala pregrmjeti sramotu da je odlukom prijekog suda na smrt osudila bolesnika prikovanog za krevet i nisu joj trebale dodatne komplikacije. Connollyja je trebalo odvesti pred zid i ustrijeliti dok je još bilo krvi u njemu. Francisa Mathera, glavnog čuvara, progonila je mora da, utrkujući se s vremenom, osuđenika vuče na stratište, a s njega otpadaju dijelovi i jedan po jedan nestaju nošeni vjetrom. Mather je za njima trčao i trpao ih natrag u zatvorenikovo tijelo, ali Connolly je pritom sve više gubio dijelove, i dok su došli do zatvorskog dvorišta, nalikovao je na praznu vreću. Od njega je ostao jedan jedini komad, drhtava izbočina na mjestu srca koju je Mather čvrsto zgrabio i onako u vreći na brzinu zakucio na zid u nadi da će ta oteklina streljačkom vodu biti dostatna i odgovarajuća meta.

Crichton je vidio da zatvorenik, između dvije prazne šalice, na stolu drži red knjiga; *Bibliju*, vjerojatno molitvenik, svežanj zgužvanih letaka i nekoliko debelih knjiga. Znao je da je Connolly pisac i pitao se nije li možda posljednje dane proveo prečitavajući vlastita djela. Nije mu izgledao kao literat. U tom trenutku više je nalikovao na kržljavog radnika za nedjeljnog izla-

ska, jer, unatoč kombinezonu koji je nosio, njegovo lice i glava bili su neobično izribani, istrugani, njegova crna kosa ošišana gotovo na nulericu, a brkovi oštro podrezani, kao kod Groucha Marxa.

Poslagani u dvored, gledali su u zatvorenika kao da očekuju da ustane i pozdravi ih. Običaj je bio da se, kao jedina službena osoba na dovoljno niskom položaju da ga osobno poznaje, ali i dovoljno visokom da preuzme inicijativu, glavni čuvar osuđeniku obrati prvi. Mather je zaustavio pogled na Connollyju i rekao: “U redu, Jim...” Glas mu se kolebao između zapovijedi i upita o njegovu zdravlju. Connolly je uzvratio pogled i rekao: “U redu.” Da je malo duže govorio, primijetili bi sjevernoirski naglasak s jedva čujnim prizvukom škotskog.

Crichton se pitao kako će Connollyja izvući iz ćelije. Nije znao da se od osuđenika ne očekuje da sami ustanu i odšecu u smrt, čak ni kad su to u stanju. Da je Connolly, kao što je to uobičajena praksa, sjedio na stolici, Walsh ili McGrath bi, na Matherov znak, naglo šutnuli stolicu, ova bi se izmakla pod Connollyjem i dok bi on širio ruke da spriječi pad, drugi bi ih čuvar zgrabio i stavio lisičine. Iako škakljiva i ne baš najjednostavnija u izvedbi, za osuđene na smrt to je bila uvriježena rutina. Bez obzira na to koliko suiskusni, čuvari bi u takvoj situaciji uvijek bili nervozni i uvijek bi, prije samog izvršenja kazne, održali nekoliko proba na kojima bi kao zamorce koristili jedni druge. Praktično gledajući, uopće nije bilo potrebno šutnuti zatvorenikovu stolicu, ali sa psihološke točke gledišta to je bio čin ritualnog nasilja kojim se probijao led za ono žešće što slijedi. Bila je